

НАША ПОЉОПРИВРЕДА

ГОДИНА II

ТИТОГРАД, 1956

БРОЈ 4

Инж. Радосав ЈОВАНЧЕВИЋ

и Тамил ЧАРДАКЛИЈА

Станица за воћарство — Бијело Поље

Рејонизација воћарске производње у полимском рејону

Прва рејонизација воћарске производње у овом рејону одређена је између 1930 и 1935 године. Тада је овај рејон смагран као подрејон рејона Западне Мораве и Дрине (горњег Подриња). У овом рејону су тада постојала три воћна расадника и то у Бијелом Пољу, Пљевљима и Морачи, док је четврти био у формирању у Андријевици пред сами Други свјетски рат. Преко ових расадника држава је спроводила унапређење воћарства у овим крајевима. Тада су унесене прве висококвалитетне сорте воћака: јабука, крушака, шљива и трешања. До оснивања расадника у нашем рејону узгајале су се само домаће сорте разних врста воћака, које су се размножавале једино калемљењем на сталном мјесту: под кору, на пупољак или у процјеп. Оснивањем расадника у овом рејону се први пут почела калемити шљива пожегача у расадницима, поред већ постојеће производње путем изданака, који начин су тада примјењивала, а и данас то раде, поједина домаћинства у овим крајевима.

Од јабука су се у овај рејон тада већином увеле европске класичне сорте: енглеска златна парменка, боскопка, канадска ренета, каселска ренета, француска кожара, шампањска ренета, лепоцветка, писани кардинал; а од крушака: калуђерка, Дилова масловка, виљамовка, клержова, боскова бочица, конгресовка и анжевинка. Од трешања су унесене: Дроганова жута, елтонка и лионска рана, а од вишања: шпанска вишња. Од домаћих сората унесене су из других крајева Југославије: колачара, тетовка,

бобовец и будимка, а од крушака арапка (кантарка). Структура по врстама и процентуални међусобни однос сората тадашње рејонизације није нам познат.

Наведене сорте и врсте уношене су у овај рејон и преко расадника из Горажде, Прибоја на Лиму и Бутмира код Сарајева, за Пљеваљски срез; из Пећи, Пријепоља и Новог Пазара за данашњи Иванградски срез. Из ових расадника воћари су узимали понекад и племените стране сорте и давали им имена по мјесту одакле су купљене саднице, као напр. сарајка, пазарка и др.

У Срезу пљеваљском имамо распрострањене, поред наведених сората јабука, још и њутон жути и цар Александар, а од крушака париску грофицу, салцбуршку и авраншку.

Трговачка комара из Београда је 1936 године у овај рејон такође унијела двије америчке сорте јабука: јонатан и вајнсеп.

Рејонизација за полимски рејон одређена је 1950 г.

У овом рејону структура воћарства у то вријеме била је сљедећа:

шљива	86 %	ораха	1,8%
јабука	7 %	трешања	0,8%
крушака	3,9%	остало воће	0,5%

Шљива је била заступљена у овом односу:

пожегача 90 %

а остале сорте (пискавица, дургуља, медница, са нешто мањим процентом бјелица) 10%.

1950 године предложена је сљедећа структура:

шљива	65%	крушка	4%
јабука	25%	остало воће	2%

Исте године је (на информативној смотри одржаној у Бијелом Пољу) прихваћен сљедећи сортимент и процентуални однос међу сортама:

Ш љ и в е:

пожегача 65% ренклоде и мирабеле 10%
ракијске сорте 20%

Ј а б у к е:

јонатан 25% канатка 10%
боскопка 15% бобовец 10%
колачара 15% остале сорте 10%
пашинка 15%

У остале сорте размножавати и дапсићанку (крстовачу) за Срез иванградски.

К р у ш к е:

калуђерка	30%	виљамовка	20%
зимска деканткиња	15%	љетње сорте	5%
принцеза Марјана	10%	остале сорте	10%
клержо		10%	

Т р е ш њ е:

лионска рана	15%	гермерсдорфска	30%
хеделфингерова	35%	остале сорте	20%

Ораси: У обзир долази тип морачког ораха и неки типови ораха одабрани са терена овога рејона. Процент учешћа ораха односи се само на пољопривредна земљишта, а на шумском земљишту орах треба што више размножавати.

Ова рејонизација одређена је на бази еколошких и донекле економских услова. Како и најбоља рејонизација има својих мана то их и ова има те се морала прилагодити садашњим приликама. Посљедња рејонизација је одређена 1956 године од стране комисије образоване од стручњака Станице за воћарство у Бијелом Пољу и стручњака Управе за пољопривреду НРЦГ. Приликом одређивања структуре воћарства комисија се служила са неколико елемената.

Вођено је рачуна о економској вредности појединих врста и сората за привреду наше земље узимајући у обзир, поред економских и еколошке услове. Рејон је третиран као јединствено подручје али је, обзиром на специфичности долина ријека Лима, Таре и Ђехотине, подијељен на три подрејона: Полимље, Подтарје и подрејон Ђехотине.

Подрејони су углавном према надморској висини подијељени на микрорејоне: до 900 м надморске висине долински, од 900 до 1.200 м претпланински или прелазни, а изнад тога планински.

Вођено је рачуна да се обезбиједи воће, како за исхрану становништва тако и за прераду у домаћинству, а затим да се обезбиједи сировина за фабрику воћа у Бијелом Пољу и створи тржни вишак за извоз свјежег воћа.

Ишло се за тим да се смањи неповољни однос у структури између појединих врста, а нарочито ка смањењу шљиве, а повећању јабучастог воћа: јабуке и крушке, које у овом рејону имају врло повољне природне услове за развој.

У погледу производње појединих сората унутар врсте, гледало се да се смање на што мањи број квалитетнијих сората и да се исте стандардизују, као сорте од велике економске вриједности.

Такође се ишло за тим да се размножавање локалних и других домаћих сората сведе на двије или три сорте и то код јабука на пашинку, дансићанку и колачару, а код крушака на

Браманку и јерибасму као сорте које се сматрају најбоље у погледу квалитета, а задовољавају укус потрошача.

Изградњом пројектованих аутомобилских и жељезничких путева у овом рејону побољшаће се услови за развој континенталног воћарства, а нарочито за гајење племенитих сората, чији ће се плодови моћи лакше извозити, што је комисија имала у виду.

Вођено је рачуна да рејонирана воћарска производња и воћни сортимент буду динамични, еластични, тако да већи број сората узетих у малом проценту као „остале сорте“ омогући испитивање аклиматизационе способности на микроклиму појединих сората како би се узеле у обзир код нове рејонизације. Перспективне сорте нијесу узете у обзир, пошто је код нас још млада научно-истраживачка служба по питању испитивања континенталног воћног сортимента.

За претпланинске микрорејоне предвиђено је да се гаје у што већем броју летње племените сорте, свих врста воћака које су предвиђене рејонизацијом. Ово из разлога што оне и у овој хладној клими са крајом вегетационом периодом могу да сазру и формирају родне пупољке.

За планинске микрорејоне предвиђено је планинско воће.

На крају комисија се руководила у погледу сортимента и искуством стеченим на терену и запажањима са пољопривредних изложби које су одржаване у току посљедње три године у Бијелом Пољу, Пљевљима и Иванграду.

Прихваћена је оваква будућа структура у воћарству у овом рејону:

шљива	63%	орак	4%
јабука	25%	остало воће	2%
крушака	6%		

Прихваћен је следећи сортимент:

Шљиве:

пожегача	75%	ренклоде и мирабеле	10%
ракијске сорте	10%	остале сорте	5%

Јабукe:

јонатан	25%	бобовец	10%
боскопка	10%	пашинка	15%
енглеска зл. парменка	15%	остале сорте	10%
колачара	15%		

У „остале сорте“ узете су: розе делишес, Бауманова ренета, лондонски пепинг, каселска ренета и др. сорте које треба испитивати у погледу аклиматизације на нашем терену.

К р у ш к а:

калуђерка	35%	боскова бочица	10%
Дилова масловка	10%	клержо	10%
виљамовка	25%	остале сорте	10%

У остале сорте ушле су: шарена јулска, клапава, зимска деканткиња и др.

Т р е ш њ е:

лијонска рана	15%	гермерсдорфска	30%
хеделфингерова	35%	остале сорте	10%

В и ш њ е:

шпанска вишња	40%	сентешка	30%
керешка	30%		

М а л и н е: ваљевска, ремингтон, Лојд-Џорџ (двородна).

Ј а г о д е: мадам Муто, Лекстон nobl, јукунда, домаћи пуцавац, ерфуртски цин и Тем (мјесечарка).

О г р о з д: Карлес, леверлер, бернес рани, Леди Деламааре.

Р и б и з л е: црвене — нерле, лекстон № 1, холандска црвена, версајска црвена; бијеле — версајска бијела, холандска бијела; црне — боскоп цин, велигтон, Лах, голијат и дугоплодна.

Прва рејонизација је ишла за тим да смањи број шљива у корист јабука, тако да се шљива смањује са 86 на 65%, а јабука да се повећа са 7 на 25%. Крушка се такође нешто процентуално повећава.

1956 године тј. за шест година касније, структура воћарства је оваква: шљива 85,4 посто; јабука 7,1 посто; крушка 4,1 посто; орах 1,2 посто; трешња 1,7 посто, а остало воће је 0,5 посто. Структура у корист јабучастог воћа се нешто поправила на рачун шљиве. Ипак можемо рећи да се шљива, за последњих десет година, удвостручила и поред шарке и шљивине штитасте ваши. Гајење шљива има код нас дубоку традицију и велику важност за произвођача. То је узрок да се она код нас одржава и даље размножава на штету других врста воћака, поготову јабучастих, које се због слабог транспорта и немања повољних локала за чување у свјежем стању, не могу користити као шљива. Јабуке немају добру цијену у мјесту, а шљива прерађена у ракију добро се и лако уновчи а под тежим се условима транспортује на даља и већа тржишта.

Однос сората унутар сортиментa шљива по другој рејонизацији повољнији је за пожегачу за десет процената. Ово је урађено ради тога што се мисли сузбити производња ракијских сората, што није било предвиђено првом рејонизацијом.

Од јабуке је избачена канатка, а мјесто ње узета је енглеска златна парменка са 15%. Лијепи боскоп је смањен са 15 на 10%. Канатка је избачена поред осталог због тога што је слабо отпорна на мраз, а то се нарочито манифестује код младих садница у расаднику и то код једно и двогодишњих садница. Ово је такође триплоидна сорта као боскопка (лијепи боскоп), па како је боскоп бољи од ње за овај рејон, то се ова друга задржала. Неки шири избор на терену и веће искуство у погледу аклиматизације ове сорте немамо. Позната је њена осјетљивост према монилији и опадање плодова прије зриобе у засаду Станице за воћарство.

Код крушака је уведена у нови сортимент за размножавање Дилова масловка на рачун принцезе Марјане. Затим је уведена боскова бочица, а зимска деканткиња пребачена је у остале сорте. Код прве рејонизације се гледало да се уведу квалитетне сорте (принцеза Марјана и зимска деканткиња) иако их немамо на терену. Како ће се исте аклиматизовати није много вођено рачуна. Новом рејонизацијом нијесу ове сорте узете у већем проценту, него као „остале сорте“ како би се њихова производња задржала у малој мјери пар година, док се детаљније проучи њихово реаговање на поднебље полимског рејона.

Избор сората код ове врсте воћака је лакши, пошто се показало да се крушке у погледу родности, и уопште, лакше и брже прилагођавају разним едафским и климатским факторима.

Сорте трешања су углавном узете исте, само што је проценат висококвалитетних сората узет више за 10% на рачун осталих сората.

Код ораха, поред морачког, предвиђен је и трпешки у истом процентуалном односу. Што се тиче капацитета размножавања ораха дозвољава се, поред већ одређеног процента у структури воћарства, садња у неограниченим количинама ради пошумљавања, односно заштите терена угрожених од бујица а нарочито оних са преко 30° нагиба.

Скоро сво јагодасто воће узето је из плана рејонизације воћарске производње Србије.

Савезна комисија за рејонизацију воћарске производње при Савезу пољопривредно-шумарских комора у Београду, 1956 године огласила је: да се од сората јабука узму као сорте државног значаја (сорте које ће се размножавати на територији ФНРЈ): јонатан (као водећу), црвени делишес (црвени, розе делишес), а у перспективи Лондон пепинг; од крушака: калуђерку, виљамовку и клержо; од трешања: лионску рану, хеделфингера и гермерсдорфска; од вишања: шпанска вишња и керешка вишња; бресака: елберта позна, Моретини № 1, амзден и вадел; кајсија: мађарска најранија и крупна рана и од шљива пожегача.

За остале сорте код свих врста континенталног воћа, остављено је републикама да оне изврше избор погодних сората, према њиховим економским и природним условима, већином ради задовољења својих сопствених потреба и евентуално извоза.

Рејон „Западних планина“ Србије са подрејоном „Подриња и ријеке Неретвице“ у НР Босни и Херцеговини, са нашим полимским рејоном проглашавају се као јединствени рејон за јабуку и као такав за производњу најплеменитијих сората јабука у земљи за робну производњу.

Рејон „Подгорско-посавски“ у Србији са рејоном „Низина и брежуљака“ у Босни, проглашавају се као рејони крупне робне производње за шљиву, који у производњи учествују са пекмезом и сувом шљивом навелико. Остале републике, уколико имају услова за развој шљиве за робну производњу, укључиће се у трговину са наведена два рејона. Овдје би опет полимски рејон имао услова да уђе са производњом шљивиних продуката у робну производњу.